

esztendősen, és valószínűleg sokgenerációnyi közepes és valamivel jobb képességű zongoristának is elvette a kedvét évtizedekre, hogy egyáltalán megpróbálkozzon ezzel a nagyszabású darabbal. Nincs is okom párhuzamot vonni a mostani és az említett legendás előadó súlycsoportja között, még ha a párhuzamosok néha találkoznak is, de azért felfoghatjuk úgy is, hogy Varga Petra utat nyitott a jelen lévő billentyűsök számára, hogy akár maguk is nagy fába vágják a fejszájukat és megpróbálkozzanak egy jobb előadással.

A nagykönyvbe most már legalább biztosan beírhatjuk, elhangzott Nagyváradon a Goldberg-variációk, 1 óra 19 percben, ismétlésekkel, elejétől a végéig, és nem visszafelé, ha jóindulatból nem is tesszük majd hozzá, hogy amolyan langyos, mai váradi zenei léptékű minőségben.

TÓTH GÁBOR

Történetek és történetírók

Tisztelgés a történész-mentor előtt

„Eloszta bőkezűen; és termő fa gyanánt” – *Tanulmányok Kövér György születésnapjára* címmel jelent meg könyv a Romániai Magyar Doktoranduszok és Fiatal Kutatók Szövetségének Bihar megyei szervezete, valamint a Varadinum Script Kiadó gondozásában. Kövér György történész, egyetemi tanár, a budapesti ELTE Társadalom- és gazdaságtörténet Doktori Programjának vezetője idén januárban töltötte be hetvenedik életévét. A kötet az ő tiszteletére készült. A tanulmányok tematikája változatos: van itt szó reformkor-ról, falusi társadalomról, 19. századi budapesti ügyvédekről, múlt század elején élt, sanyarú sorsukon változtatni óhajtó örömlányokról, a kalandos életű nagyváradi Vaiszlovich Gyula indiai utazásáról, s még sorolhatnók.

A kiadvány előszavában a szerkesztők megfogalmazása szerint: „A kötet címéül választott sor Arany János *Csaba trilógiájának* első részéből vett idézet. Bár a cím az eposzban eltérő tartalommal bír, választásunk mégis a lényegi tartalmi mondanivaló miatt emelte ki kontextusából és helyezte át így új szerepébe azt. A kötetet (...) az egykori és jelenlegi doktori témavezetettek szerzik és adják mentoruknak, avagy a tetsző és illő megnevezéssel élve, Doktorvaterjuknak. Természetesen (...) nem minden doktori témavezetett szerző, de minden szerző doktori témavezetett. Valamint (...) nem minden köszöntő doktori témavezetett, de minden témavezetett köszöntő. (...) Mondhatjuk tehát, hogy a Kövér-iskolának az egyetemi adminisztráció teremtette legegyszerűbb módon számba vehető tagjai kívánnak itt írásukkal tisztelni.”

A borítótervet Bodovics Éva készítette; a könyvet Koloh Gábor, Papp Viktor és Tóth Áron szerkesztette. A kötet öt részre tagolódik. Az első rész a *Társadalomtörténeti értelmezések*, amelyben megtalálható Simonkay Márton *Elképzelte reformkor. Történetértelmezési vázlat* című értekezése. A „termékeny békeidők, bűváradó ész, hathatós akarattal”

szó van a füstbe ment tervekről is. Olvashatunk a különféle reformkor-képekről – a századfordulótól kezdve a Horthy-koron át napjainkig.

Bodovics Éva értekezésének címe: *Újabb fordulat a láthatáron? Egy környezettudatosabb történetírás felé.* „Csak abban az esetben kerülünk közelebb a történeti folyamatok és események komplex megértéséhez, ha mindkét oldal, a társadalmi és a természeti is, egyforma figyelmet kap.”

A második rész: *A társadalom és rétegei.* Itt találjuk Koloh Gábor tanulmányát: *Falusi társadalom a kolera idején. Endrőd háztartás- és társadalomszerkezete, adózása és a kolera (1834–1836).* Ebben a részben olvasható továbbá Papp Viktor *Ügyvédek a mérlegen, Budapesti ügyvédek jövedelmi és vagyoni helyzete a 19. század második felében* című tanulmánya, Csekő Ernő *Nagy adófizetőből virilis megyebizottsági tag (?)*. A *legnagyobb adófizetők névjegyzékének első összeállítása Tolna megyében (1871)* elnevezésű értekezése, valamint G. Toronyi Judit *Virilizmus és választójog* című írása.

A harmadik rész a *Privát és nyilvános szféra.* Tóth Áron „*Erme erkölcsstelen életmódomból az által leszek megszaba-*

dítva.” A házasság szerepe a prostituáltak életében címmel közöl írást. Regényírók tollára kívánczó érdekes történeteket mesél el a szerző, mely esetek a 19. század végén, a múlt század elején estek meg, miközben igyekszik átfogó képet adni általánosabb érvényű társadalmi és kulturális problémákról, mint például társadalmi norma és erkölcs, identitás, házasság, prostitúció kérdése. „Felvetődik a kérdés, hogy házasodhatott-e a prostituált? Ha igen, akkor hogyan viszonyultak a házassági kötelékhez? Egyáltalán, számukra mit jelentett a házasság és a család? Milyen volt a családi életük? Ha zátonyra futott a házasságuk, akkor az miért történt és milyen következményekkel járt?” Volt olyan örömlány, aki a házasságtól várta élete jobbra fordulását. Volt olyan „kéjő”, akit házasember hitegetett évekig azzal, hogy majd elválik hitvesétől és feleségül veszi őt; s ez a kéjő anyagilag is támogatta az „úriembert”. Volt olyan nő, akit épp a férje kényszerített prostitúcióra. Volt példa arra, midőn olyannyira megromlott a házasság, hogy a feleség vitriolt öntött férjének arcába, s a kénsav meg is vakította a férfit. Verbális és fizikai erőszak történhetett mindkét részcseletről. Az sem mindegy, hogy a nő a házasság előtt, alatt vagy után prostituálódott. „A bíróságok előtt a nők a férfiakhoz képest hátrányosabb helyzetben voltak: megítélésük alapja elsősorban erkölcsi magaviseletük volt. A törvényszéki játszmák egész jellegét meghatározták a nemi szerepekből adódó eltérések. Az erkölcsi mérlegelés eredményeként a bíróságokon a férfiak ellen a feleségek által felhozott vádak kevesebb súllyal estek latba. A nőket gúzsba kötötték a társadalmi elvárások és szokások, másfelől a látszat megőrzése mellett a házasság álarca mögött a férjeik szinte bármit megtehettek velük. Végző soron a házasság egyéni tapasztalatai, elvárásai húzzák meg a határt az elviselhető és az elviselhetetlen között, nem pedig a törvények” – írta befejezésként a szerző.

Nőként ez a tanulmány keltette föl leginkább az érdeklődésemet, míg váradiként Kulcsár Beáta *Egy nagyváradi polgár tigrisvadászata nyomában: fikció és valóság* című írása, mely a kalandos életű, világi és nagybirtokos módjára viselkedő Vaiszlovich Gyula életével, pontosabban indiai utazásával és tigrisvadászatával foglalkozik. Vaiszlovich Gyula 1866-ban született Nagyváradon Weiszlovits Adolf sikeres vállalkozó fiaként. Az apa neve Weiszlovitsként, a fivéreké

Vaiszlovichként irandó. A testvérek, Gyula és Emil ugyanis ismeretlen időpontban nevet változtattak. Vaiszlovich Gyula a korabeli lapok szerint „karakán természetű”, „hangos és kemény”, ámde „vajszívű, derék” férfi volt. Az *Új Idők* 1911. április 23-i számában megjelent egy útleírás Vaiszlovich Gyulától, amelyben beszámolt indiai utazásáról és egy tigrisvadászatról. A tanulmány szerzője afféle oknyomozó riporterként derít fényt arra, hogy Vaiszlovich járt ugyan Indiában, ám nem vadászutazóként, hanem vásárlóként, hogy „az indiai magyar nábobként” is emlegetett Telléry Sándortól bombayi vagy delhi üzleteiben indiai műremekeket vásároljon. A Vaiszlovichok ugyanis luxusszállodává óhajtották varázsolni a Park szállót. Hogy miért tartotta szükségesnek az elképzelt tigrisvadászat publikálását? Valószínűleg saját imázsát akarta különlegesebbé tenni, valamint a szálloda presztízsét is növelni ezáltal. „Gyula szívesen írt a vadászatról, élvezettel helyezkedett a tigrisvadász szerepébe, bizonyára olyan »jelmezt« választott, ami közel állt hozzá, amivel azonosulni tudott. Az exkluzív környezetet nyújtó luxusszállót sem lehet csak a piaci igényekhez való alkalmazkodásként értelmezni, az a fivéreké identitását is kifejezte.”

A következő, több képpel, rajzzal is illusztrált tanulmány – még mindig a *Privát és nyilvános szférában* – Szécsényi Mihályé: *Haszontalan zavargások – A Tisza-gyilkosságtól az erkölcsrendészet ostromáig*. Nagy Sán-

dor *Lábjegyzet Szél Tivadar „antiszemitizmusához” – A Balla Ilona contra Szél Tivadar házassági bontóper az 1930-as években* címmel közöl tanulmányt.

A negyedik rész az *Intézmény- és vállalkozástörténet*. Somorjai Szabolcs a magyarországi újkori hitelezés történetébe nyújt bepillantást; írásának címe: *Folyamatosság és változás. Vermes Illés hitelügyei a 19. század közepén*. Nagy Botond *Olasz építési vállalkozók Háromszéken a dualizmus korában* címmel közöl értekezést.

Az utolsó, ötödik rész az *Iskola és mobilitás*, amelyben két tanulmány olvasható. Perényi Roland *Egy makarenkói pofon a régi világnak. Berzeviczy Gizella (1878–1954) életpályája* címmel egy rendhagyó 20. századi női életutat mutat be részben a Berzeviczy Gizella életéről megjelent írások, részben annak saját visszaemlékezései, részben a fellelhető levéltári források alapján. K. Horváth Zsolt *Új iskola – új társadalom. Mérei Ferenc és a demokratikus iskola kísérlete Magyarországon, 1945–1948* címmel írt tanulmányt, amelyben szó van egyebek mellett az igazságosság elvéről a háború utáni Európában, az új iskoláról mint a demokrácia kísérletéről, a Székesfővárosi Neveléstudományi Intézetről mint laborató-

riumról, a gyermekek világnézetéről és a demokráciáról mint kultúráról.

A tanulmányok után, a kötet végén található még egy hosszú lajstrom, Kövér György műveinek bibliográfiája.

Az írások hitelességét alátámasztandó megannyi számadat, táblázat, különféle információ mellett kiemelendő az írások olvashatósága és nyelvezete. Mert hiszen ahogy az előszóban megfogalmazták a könyv szerkesztői: „Nem szépirodalom a történetírás, műfajából fakadóan nem is lehet az persze, de a történetmondás nagy hagyománya legalább annyira szól arról, aki a történetet elmondja, mint arról, ami a történet maga.”

T. H.